

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: An Introduction to positive political theory

Vree, J.K. de

Citation

Vree, J. K. de. (1974). Boekbespreking van: An Introduction to positive political theory. *Acta Politica*, 9: 1974(4), 440-446. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449451>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449451>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

groep te vinden, in de vorm van facties binnen partijen of bureaucratieën. Opgemerkt hierbij zij overigens, dat de oppositionele rol van militairen in 'gemengde stelsels' weliswaar voor een machtswisseling van groot belang kan zijn, doch niet als blijvende organisatorische factor. Het officieel toelaten van georganiseerde oppositie vergroot de mogelijkheden voor effectieve invloed van dissidenten op de regering weliswaar en leidt ook tot verandering in de rol van de oppositie binnen het regeringskamp, doch hoeft de strategische betekenis van deze laatste niet te verminderen. Haar zeer grote belang voor de politieke effectiviteit van opposities wordt in *Regimes and Oppositions* alom aangetoond en ook al blijft de bijdrage van het boek tot de begrips- en theorieverscherping over politieke oppositie bescheiden, als bron van informatie over de politieke verhoudingen in de talrijke niet-polyarchaal-democratische stelsels heeft het een grote waarde.

Noten

- 1 R. A. Dahl (ed.), *Regimes and oppositions*. New Haven/London (Yale University Press), 1973, 411 p., \$ 15,—.
- 2 R. A. Dahl (ed.), *Political oppositions in western democracies*. New Haven/London (Yale University Press), 1966, 458 p., z.p.
- 3 J. Schumpeter, *Capitalism, socialism and democracy*. London, 1957, met name p. 291-293.
- 4 A. Lijphart, *Verzuiling, pacificatie en kentering in de Nederlandse politiek*, Amsterdam (Debusy), 1968, met name hoofdstuk 8 en 9.

William H. Riker and Peter C. Ordeshook, *An introduction to positive political theory*, Englewood Cliffs, N. J., (Prentice-Hall), 1973, -387 p., £ 6,25

Het werk van Riker en Ordeshook, 'An introduction to positive political theory', begint met grote verwachtingen te wekken. Het boekomslog suggereert een in wetenschappelijk opzicht revolutionair werk, dat de wetenschap der politiek een fundamenteel ander aanzien zal geven en haar eerst recht tot een wetenschap zal maken. In hun Voorwoord spreken de schrijvers van 'de eerste poging tot de systematisering' van 'axiomatische, deductieve theorie' op het terrein van deze wetenschap. En wie het boek doorbladert wordt getroffen door een veelheid van wiskundige symbolen, formules en vergelijkingen, die een indruk van grote strengheid en nauwkeurigheid wekken.

Het betoog rust op een zg. 'rationaliteitsaxioma' ten aanzien van individueel gedrag, aan de bespreking waarvan Hoofdstuk 2 is gewijd. De schrijvers gaan er, terecht dunkt mij, van uit, dat het politieke proces en het optreden van collectiviteiten daarin uiteindelijk worden bepaald door het gedrag van individuen, en dat de verklaring ervan dan ook gebaseerd zal moeten worden op zekere vooronderstellingen daaromtrent (pp. 33-37) — in dit geval een vooronderstelling van 'rationaliteit'. Dat wil zeggen: mensen worden voorondersteld hun gedragsalternatieven te ordenen naar preferentie (pp. 1, 8) en dat alternatief te kiezen dat het hoogste 'verwachte nut' (p. 20) heeft, d.i., het 'product' van nut of preferentie en de waarschijnlijkheid van het optreden van de betreffende uitkomst, e.e.a. zoals bepaald door het kiezend subject zelf.

Een bezwaar van ondergeschikte betekenis tegen deze formulering is het door

elkaar gebruiken van de termen 'nut' en 'voorkeur': deze laatste duidt een geïnterpreteerde logische relatie aan, de eerste een met behulp van die relatie (maar hoe?) gedefinieerde grootheid. Er wordt voorts niet steeds duidelijk onderscheiden tussen *gedragsalternatieven* en de (verwachte) *uitkomsten* daarvan: worden die alternatieven zelf naar voorkeur geordend, zoals op p. 1 wordt gesuggereerd, of zijn het de *uitkomsten* ervan die zo gerangschikt worden? Belangrijker is, dat de schrijvers (op p. 10, 46, en verder in het hele boek) plotseling overgaan op een terminologie van 'kosten' en 'opbrengsten', zonder dat deze begrippen worden gedefinieerd in termen van voorkeur en waarschijnlijkheid die aan het rationaliteitsaxioma ten grondslag liggen. Dit is daarom zo belangrijk, omdat het effect op het gedrag van de toenemende waarschijnlijkheid van een 'opbrengst' een geheel andere zal zijn dan van die van een 'offer': in het eerste geval zal het alternatief juist veel aantrekkelijker, in het tweede juist veel *on*-aantrekkelijker worden.

Voor de (wiskundige) taal die in het werk wordt gebruikt zijn de logische eigenschappen van de relaties van dominantie en gelijkheid, zoals geïnterpreteerd in de vorm van voorkeur en indifferentie, maar ook in zulke zaken als grootte-verhoudingen, gewichtsverhoudingen van coalities en de dominantie van imputaties (vgl. H. 5), van doorslaggevend belang. Zij immers bepalen goeddeels wat wij over dergelijke zaken zinvol kunnen zeggen. De behandeling ervan blijft evenwel zeer summier (pp. 16-19). De schrijvers volstaan ermee te vooronderstellen, dat een door voorkeur gedefinieerde ordening transitief en verbonden of compleet is. Zij laten na om de gelijkheids- of indifferentierelatie te definiëren en, veel belangrijker, om regels te geven en operaties te ontwikkelen die ons in staat stellen om met de zo geordende grootheden ook inderdaad te kunnen werken. Wat dit laatste betreft volstaan zij ermee om op grond van een bespreking van *von Neumann* en *Morgenstern's* bekende methode tot het bepalen van kardinale nuttigheden vast te stellen, dat de voorwaarden daartoe in de studie van politieke verschijnselen veelal zullen ontbreken (m.n. ten aanzien van zulke belangrijke zaken als 'those involving questions of peace and war, personal safety, race, caste, and the like', p. 43), maar in de rest van het boek hun begrippen van nuttigheid, kosten en opbrengsten niettemin als kardinaal meetbare grootheden te beschouwen. Hun formules, vergelijkingen en afleidingen berusten dan ook op het gebruik van de voor dergelijke grootheden inderdaad gedefinieerde gangbare rekenkundige bewerkingen als 'optellen', 'aftrekken', 'vermenigvuldigen' en zelfs 'machtsverheffen'. De grond daaraan ontvalt evenwel wanneer men, zoals de schrijvers zelf ook doen, twijfelt aan de kardinaal-meetbaarheid van nuttigheden in het algemeen. Een bezwaar, dat te meer klemmt, waar dit evenzeer zal gelden ten aanzien van het, door hen in het geheel niet besproken, begrip 'waarschijnlijkheid'. In het algemeen zal het hier gaan om subjectieve-waarschijnlijkheidsschattingen die, behoudens zeer bijzondere gevallen, wel ordinaal maar niet kardinaal meetbaar zullen zijn. En wat moet men dan aan met het 'product' van dergelijke nuttigheden en waarschijnlijkheden? Schrijvers geven daarop geen antwoord en het gevolg is, dat veel van de strengheid van de gebruikte formuleringen illusoir is — niet meer dan een heuristisch hulpmiddel.

Zelfs wanneer wij aan al deze bezwaren voorbij zouden willen gaan, dan blijft het feit, dat het rationaliteitsaxioma op zichzelf nog niet veel meer is dan een lege huls, die nagenoeg niets inhoudelijks bevat met betrekking tot feitelijk menselijk gedrag. Het behelst immers niet meer dan een afspraak omtrent de theo-

retische constructies met behulp waarvan dergelijk gedrag geanalyseerd zal gaan worden. De werking en de bruikbaarheid ervan berusten geheel en al op de invoering van een stelsel aanvullende axiomata omtrent feitelijk bij mensen bestaande voorkeuren en waarschijnlijkheidsschattingen ten aanzien van gegeven alternatieven in gegeven situaties, of op axiomata die ons in staat stellen om dergelijke schattingen, voorkeuren en alternatieven in gegeven situaties af te leiden en te voorspellen. Hier echter blijkt de axiomatiseringsdrang van de schrijvers uitgewerkt te zijn.

Zeker, met name in het derde Hoofdstuk betreffende 'participation', waarmee overigens 'politek gedrag' in het algemeen bedoeld blijkt te zijn (p. 45), wordt uitgegaan van een menigte van voorkeuren, zoals die van mensen voor het verkrijgen van meer boven dat van minder geld, voor het investeren van minder geld, tijd, energie boven meer daarvan, die van politici voor meer steun, zoals stemmen, boven minder, voor het behoud van hun positie boven het verlies daarvan, enz. Deze vooronderstellingen blijven evenwel ad hoc en impliciet, terwijl het zelfs niet geheel zeker wordt of de schrijvers zich er van bewust zijn, dat het hier inderdaad om vooronderstellingen of axiomata gaat. Terwijl de schrijvers het, via hun voorbeelden, plausibel maken, dat de rationaliteitsvooronderstelling inderdaad gebruikt kan worden voor de analyse van politiek gedrag, van een werkelijk doorzichtig, gedisciplineerd en controleerbaar gebruik ervan, zoals door een axiomatisering wordt bereikt, is geen sprake.

Overigens kan men politiek gedrag bezwaarlijk onderzoeken onafhankelijk van het politieke proces, het politieke systeem ook, waarin dit gedrag plaatsvindt, zoals impliciet ook blijkt uit de behandeling van m.n. het stemgedrag (pp. 62-69) en dat van collectief gedrag en leiderschap (pp. 69-77). Immers, de aard van dat proces, de deelnemers eraan, de onderlinge relaties van hun doeleinden, hun krachtsverhoudingen, en hun positie binnen een systeem, zullen een belangrijke invloed uitoefenen op het soort en de zwaarte van de aan de orde zijnde kosten en opbrengsten en op de waarschijnlijkheden waarmee deze door de deelnemers verwacht kunnen worden op te treden als gevolg van verschillende vormen van politiek gedrag — de kansen op succes van hun gedragingen. Wil men iets over politiek gedrag kunnen zeggen, dit voorspellen en verklaren, dan is tenminste ook nodig een zekere conceptie van het politieke proces zelf, een theorie betreffende de wijze waarop het tot uitkomsten (en welke) leidt, en die iets zegt over het effect van gegeven politiek gedrag in relatie tot dat van de andere deelnemers aan het proces.

Dit probleem wordt in ieder geval gesteld aan het begin van het vierde Hoofdstuk, 'The paradox of voting and majority rule'. Wat al direct opvalt is, dat een scherpe en ondubbelzinnige probleemstelling ontbreekt. Klaarblijkelijk (p. 1) vinden de schrijvers het niet nodig een formele en volledige definitie van het begrip 'politek' te geven. Men zou daarvoor sympathie kunnen hebben — zo'n definitie, *op zichzelf beschouwd*, is immers slechts van beperkte waarde en kan tot veel onvruchtbaar gerede kavel leiden —, ware het niet, dat zij essentieel is om, *binnen een theorie* en zeker een geaxiomatiseerde theorie, scherpe en vooral analyseerbare problemen te stellen. De definitie die de schrijvers wel formuleren (in het aan dit probleem gewijde Hoofdstuk 1, op p. 2, en in dezelfde zin op p. 78 van het vierde Hoofdstuk) munt dan ook niet uit door scherpte en bruikbaarheid: 'The activity of politics is the selection of the preference of some person (or the potential preference of some person) to be the choice of society'. Dit zou

dan equivalent zijn met 'allocations of values for members of society' (p. 78).

Op het eerste gezicht lijkt het moeilijk voorstelbaar, dat werkelijk bedoeld wordt, dat het er in de politiek om gaat om voor de gehele samenleving één voorkeursrangorde vast te stellen, nog minder die van één individu aan de rest op te leggen. Veeleer zal het er toch om gaan de leden van de samenleving tot een bepaald *gedrag*, of een configuratie van samenhangende gedragingen te brengen door middel van het manipuleren met kosten en opbrengsten op basis van de bij die leden aanwezige voorkeuren en waarschijnlijkheidsschattingen. Een dergelijke interpretatie lijkt ook beter aan te sluiten bij de uitdrukking 'allocations of values for members of society', maar vooral bij de behandeling door de schrijvers zelf van politiek gedrag (vgl. i.h.b. pp. 58 ff). En stemmingen en verkiezingen, politieke procedures waarop de belangstelling van de schrijvers in de eerste plaats is gericht, zijn toch veeleer methoden om het politieke 'gewicht' van bepaalde standpunten of personen ten opzichte van elkaar te bepalen, dan om een maatschappelijke voorkeursrangorde vast te stellen?

Hoe dit ook zij, in het vierde en de volgende Hoofdstukken gaat het toch vooral om de vraag in hoeverre een via een gegeven procedure of selectiemechanisme bereikte uitkomst de omtrent die uitkomst bij de leden bestaande voorkeuren 'weerspiegelt', waarbij die uitkomst zelf ook weer als een soort voorkeursrangorde wordt opgevat. Tegen dit laatste kan men, zoals al aangeduid, al direct principiële bezwaren inbrengen: de uitkomst van bv. een stemming is het vaststellen van een politieke 'dominantieverhouding' t.a.v. verschillende standpunten, eisen of voorstellen, maar zeker niet het construeren van een voorkeursrangorde, iets wat immers aan individuen blijft voorbehouden (cf. p. 79). Er is dan ook a priori geen enkele reden om te verwachten, dat een dergelijke uitkomst of politieke dominantie automatisch een getrouwe weergave zou zijn van de bij de deelnemers aan het proces bestaande voorkeuren — zelfs niet in het geval van stemmingen. En evenmin is het gerechtvaardigd om, zoals *Riker* en *Ordeshook* in dit en de volgende Hoofdstukken veelvuldig doen, van 'onstabiele' of 'onevenwichtige' uitkomsten te spreken wanneer die uitkomsten de in de samenleving bestaande voorkeuren *niet* nauwkeurig weerspiegelen. Of een dergelijke uitkomst inderdaad politiek onstabiel is kan alleen maar bepaald worden op grond van een uitgewerkte theorie omtrent het politieke proces, maar niet op grond van een mechanische vergelijking van uitkomst met de bestaande verdeling van voorkeuren — hoewel deze laatste in zo'n politieke theorie ongetwijfeld, via de verklaring van het gedrag van de deelnemers, een element zal vormen. Niettemin is de hier aangeduide problematiek belangrijk genoeg, vooral sinds, met name door het werk van *Black* en *Arrow* en in tegenstelling tot vele populaire opvattingen algemeen bekend is geworden, dat het resultaat van stemmingen de bij de deelnemers bestaande voorkeuren in het algemeen allerminst perfect weergeven. En dit is natuurlijk van het grootste belang voor de beoordeling, de aanvaarding of verwerping, van deze en andere politieke procedures, voor de keuze van de te volgen tactiek ook.

Maar een dergelijke analyse is geen alternatief voor een politicologische theorie die het ontstaan, het verloop, de dynamiek en de uitkomsten van politieke processen verklaart en voorspelt — vraagstukken waarop *Riker* en *Ordeshook* merkwaaardig genoeg niet of nauwelijks ingaan. In feite beperken zij zich tot een bespreking van m.n. *Arrow's* analyse en de z.g. 'voting paradox', waarvan de betekenis en relevantie beperkt zijn tot stemmings- of verkiezingsprocedures, grens-

gevallen van politieke processen, welke analyse echter kennis omtrent het politieke proces zelf juist vooronderstelt. Het is dan ook niet verrassend, dat de conclusie van deze analyse een uiterst magere is: de samenleving is geen individu (p. 114) en 'personal decisions follow from persons' tastes, but social decisions do not follow from the taste of society simply because it is never clear what the taste of society is'. (p. 115) — daarmee tevens de betrekkelijke irrelevantie van het betoog onderstrepd.

Dit laatste geldt overigens in belangrijke mate ook voor de speltheoretische of speltheoretisch geïnspireerde Hoofdstukken 5, 'N-person games', 6, 'The power index', 7, 'The size principle', en 8, 'Two-person game theory'. Wat die speltheorie betreft, lijken de schrijvers geheel uit het oog te hebben verloren, dat deze (geïnterpreteerde) wiskundige theorie niet meer is dan een middel tot het analyseren van *individueel* gedrag in situaties waarin het individu met het gedrag van anderen (of 'de natuur') te maken heeft. Het is met name géén theorie betreffende een politiek interactieproces die ons verklaart hoe het gedrag van meerdere spelers tot politieke uitkomsten voert. Integendeel, een dergelijke theorie, kennis omtrent het politieke mechanisme, wordt in de speltheorie juist voorondersteld: het vaststellen van zg. 'karakteristieke functies' (pp. 121 ff.) en van 'opbrengstmatrices' (pp. 208 ff.), nodig om het gedrag van de spelers te analyseren, vereisen niet alleen kennis van de bij die spelers bestaande preferenties en waarschijnlijkheidsschattingen, maar ook en belangrijker een volledige kennis van de wijze waarop een politiek proces tot uitkomsten voert en het vermogen om de uitkomsten van individuele gedragingen t.o.v. die van de anderen te kunnen voorspellen. De speltheorie levert zelf geen theorie van politieke of andere interactieprocessen, maar vooronderstelt deze en is daardoor vooral bruikbaar voor het oplossen van technologische vraagstukken waar het erom gaat in een *gegeven* proces bepaalde doelstellingen te verwezenlijken (een sfeer trouwens waaruit de theorie ook afkomstig is). Niet toevallig schrijven *Riker* en *Ordeshook* dan ook, dat de (speltheoretische) 'oplossingen' vooral bepaald worden door de 'standards of behavior' van de samenleving (p. 148) en een zaak zijn van 'cultural and institutional arrangements that happen to pertain' (p. 151, in dezelfde zin p. 149). En in Hoofdstuk 8: 'One of the main propositions we wish to demonstrate in this chapter, however, is that the theory of two-persons games is much less complete than is often supposed'. (p. 202, vgl. ook pp. 238-9). Hoewel de schrijvers daarmee de noodzaak van een theorie omtrent het politieke proces impliciet lijken te erkennen, doen zij noch in deze, noch elders in het boek een poging tot het ontwikkelen ervan.

Ook de Hoofdstukken 6 en 7, respectievelijk gewijd aan de 'power index' en het 'size principle' lijden aan de gesignaleerde gebreken. De machtsindex betreft in feite alleen door stemmingen gereguleerde politieke processen, niet toevallig, omdat men hier het proces kent, maar het is niet ingebed in een meer uitgewerkte theorie van het politieke proces zelf en de rol ervan bij de verklaring van dergelijke processen is dan ook onzeker: 'The importance of the index is not, however, as a prediction, but rather as a method of uttering normative judgements on constitutions, even though it may be used, as in the last-mentioned application, to arrive at rules of behavior' (p. 175). Hoewel de schrijvers er, plausibel genoeg, vanuit gaan, dat coalities tot de meest belangrijke politieke verschijnselen gerekend moeten worden kan men nauwelijks zeggen, dat zij een theorie omtrent de vorming ervan opstellen. In hun beschouwingen daaromtrent wordt een door-

slaggevende rol gespeeld door het begrip 'waarde-van-een-coalitie'. Het zal duidelijk zijn, dat elke bepaling van die waarde een theorie omtrent het politieke proces vooronderstelt. Immers, om uit te kunnen maken wat een coalitie kan verkrijgen in een bepaald politiek proces moeten wij weten, wat het effect is van het optreden van die coalitie in relatie tot dat van andere coalities, en zullen wij (en, niet te vergeten, het individu dat toetreden tot een coalitie overweegt!) het 'gewicht', 'effect', 'kracht', of 'macht' van die coalitie t.o.v. de andere deelnemers moeten kunnen bepalen alsmede de betekenis daarin van verschillende vormen van politiek optreden ervan, zoals het al of niet steunen van een motie in het parlement of het dreigen met dan wel daadwerkelijk overgaan tot geweld en revolutie. Een dergelijke theorie en kennis nu wordt ons niet verschaft. En ondanks alle aandacht die aan *Riker's* bekende 'size principle' wordt gegeven wordt eigenlijk niet goed duidelijk wat die 'size' of 'omvang' nu eigenlijk is — toch niet alleen maar het *aantal* deelnemers? Het valt gemakkelijk in te zien, dat deze laatste vraag wederom de noodzaak van een uitgewerkte theorie omtrent het politieke proces stelt. Pas dan immers zullen wij kunnen uitmaken welke elementen, en hoe, de 'omvang' van een coalitie bepalen.

De Hoofdstukken 9 en 10, respectievelijk getiteld 'Markets, Pareto Optimality, and externalities' en 'Regulation and public policy', zijn gewijd aan en geïnspireerd door de (welvaarts-economische) problematiek van het beoordelen en kiezen van allocatiemechanismen. De vraag is daarbij in de eerste plaats: hoe 'bevredigend' werkt zo'n mechanisme, zoals i.h.b. een (economische) markt gemeen aan de bij de deelnemers bestaande voorkeuren — een problematiek die wij ons ook uit de voorafgaande Hoofdstukken herinneren. Interessant hierbij is vooral, dat de schrijvers laten zien, dat ook een politiek systeem, een bepaalde wijze van regulering van een politiek proces, als zo'n allocatiemechanisme kan worden opgevat, waardoor de typisch welvaartseconomische beschouwingen, m.n. die betreffende het bekende Pareto-optimum, evenzeer een politicologische relevantie krijgen. Daarbij laten zij zien, dat politieke regulering, via politieke allocatiemechanismen, hun eigen specifieke kosten meebrengen en veelal niet of zeer moeilijk tot een optimaal resultaat zullen voeren, wat zij illustreren aan de hand van een betrekkelijk uitvoerige bespreking van een aantal voorbeelden (pp. 282 ff). Overigens gaan de schrijvers nauwelijks, behalve in de meest algemene termen, in op de vraag hoe politieke regulering tot stand komt, hoe het zich ontwikkelt, in hoeverre er van een dynamisch proces sprake is, en onder welke voorwaarden regulering stabiliteit en duurzaamheid zal vertonen — vragen die in het bijzonder van belang zijn voor de problematiek van de vestiging en ontwikkeling van politieke systemen en structuren, van integratie- en desintegratieprocessen. De aandacht van de schrijvers lijkt veeleer gericht te zijn op het ontwikkelen van een kosten-opbrengstencalculus ter *beoordeling* van gegeven vormen van regulering dan op de *verklaring* ervan (vgl. ook pp. 291 en 305).

De laatste twee hoofdstukken, tenslotte, H. 11 'Electoral Competition: Assumptions' en H. 12 'Electoral Competition: Analysis', zijn gewijd aan de problematiek van verkiezingen. Waarschijnlijk vormen verkiezingen, waarin immers het proces waardoor bepaalde gedragingen van de deelnemers, hun keuzen, tot uitkomsten, het al dan niet verkozen worden van kandidaten, voeren in beginsel bekend is, nog het meest geschikte analyse-onderwerp voor de smalle, theoretische basis die het boek geeft. De analyse is toegespitst op de vraag welke strategie de kandidaten zullen volgen om te 'winnen' — in één van de gespecificeerde be-

tekenissen van dat woord. Deze beschouwingen zijn zeker de moeite waard, maar het is van belang in te zien, dat het hier om slechts een betrekkelijk klein deel van de politieke problematiek gaat. Vragen als 'wanneer zal een verkiezing, een bepaald soort verkiezing, als middel tot het bezetten van politieke posities 'gekozen' worden?', 'onder welke voorwaarden zullen de resultaten ervan worden aanvaard en in welke mate?', 'in hoeverre dragen deze verkiezingen bij tot de stabiliteit en duurzaamheid van een politiek systeem?' enz. worden niet of nauwelijks behandeld. De beschouwingen zelf boeten trouwens aan overtuigingskracht in door het wel zeer beperkte karakter van de gebruikte vooronderstellingen; in feite worden slechts vooronderstellingen betreffende de bij de kiezers bestaande voorkeuren geformuleerd. Gedrag, inclusief kiezersgedrag, echter is een zaak zowel van voorkeuren als van waarschijnlijkheden, zoals wij hebben gezien. En omtrent beide zijn vooronderstellingen, axiomata, dan wel uit andere afgeleide stellingen nodig, willen wij iets over dergelijk gedrag zeggen. Bovendien: hoe zullen zich in of ten aanzien van feitelijke verkiezingen de voorkeuren (en waarschijnlijkheidsschattingen) van kiezers en kandidaten, t.a.v. programma's, strategieën, coalities etc. ontwikkelen en wijzigen?

Al met al kan men zeggen, dat 'An introduction to positive political theory' een lezenswaardig en interessant, maar niettemin zeer teleurstellend boek is geworden — zeker gemeten aan de verwachtingen die het zelf wekt. Wat het axiomatische karakter van de theorie betreft, dit blijft goeddeels beperkt tot het uitdrukkelijk, maar niettemin slordig formuleren van één zgn. 'rationaliteitsaxioma' — ten enenmale ontoereikend om er politiek gedrag en politieke processen mee te kunnen verklaren en voorspellen. Wel verre van een inleiding te zijn tot de wetenschap der politiek als geheel, behandelt het niet meer dan enige speciale onderwerpen en bijzondere politieke processen, terwijl de beschouwingen verder meer gericht zijn op een normatief-technologische *beoordeling* dan op een *verklaring* ervan: de term 'positive' in de titel is dan ook wat misleidend. De ontwikkeling van politieke ideologieën, politiek geweld, oorlog en revolutie, integratie en desintegratie, de vorming en ontwikkeling van politieke systemen, vrede en veiligheid — het zijn evenzovele verschijnselen en vraagstukken die niet of nauwelijks aan de orde komen. De formele strengheid, tenslotte, blijkt voornamelijk te berusten op een grove vereenvoudiging, terwijl men een uitgewerkte analyse van de gebruikte (wiskundige) taal in het werk node mist. Het boek wekt sterk de indruk, dat de schrijvers zijn meegesleept door een overgroot enthousiasme voor m.n. de speltheoretische wiskunde ten koste van de ontwikkeling van inhoudelijke relevante denkbeelden, waardoor het betoog inderdaad het karakter van een spel krijgt zonder dat het altijd even duidelijk wordt om welke knikkers het nu eigenlijk gaat.

J. K. De Vree

M. Mulder, *Het spel om macht* — over verkleining van machtongelijkheid. Mepel (Boom), 1972, — 136 p., f 9,50

Mulder's dissertatie, handelend over *Groepsstructuur, motivatie en prestatie*, verscheen in 1958. In de 15 jaar daarna verschenen meer dan 20 publicaties van zijn hand; vrijwel alle handelende over de machtsproblematiek.

Wie het voorrecht heeft gehad met Mulder te praten over zijn theorieën en onderzoekingen, kon moeilijk anders dan met bewondering opzien naar zo'n model sociaal-psycholoog. En als zo'n model een boek schrijft over wat best een levenswerk genoemd mag worden, zijn de verwachtingen hoog gespannen.

Het boek werd een boekje: *Het spel om macht* bevat krap 100 pagina's tekst. Het eerste hoofdstuk, 40 bladzijden lang, geeft de essenties van de z.g. machtsafstand-theorie in 15 stellingen. De eerste 7 presenteren de theorie in engere zin: macht (of machtsuitoefening?) geeft op zichzelf satisfactie (1), ieder mens streeft ernaar de machtsafstand tot de minder-machtigen te vergroten (2) en wel meer naarmate de machtsafstand groter is (3), terwijl men tracht de machtsafstand tussen zichzelf en de meer machtigen te verkleinen (4) en wel in sterker mate naarmate de machtsafstand kleiner is (5).

De 'machtsafstandreductietendens' wordt vooral bepaald door de machtsafstand, het ervaren van succes in de eigen machtspositie is minder relevant (6), hoewel het nemen van de machtsafstand i.h.a. een beeld kan geven van de kosten die het bekleden van de eerstvolgende machtspositie met zich mee brengt, waardoor de reductietendens sterk kan afnemen (7).

De overige stellingen vormen een minder duidelijk samenhangend geheel. In enkele wordt getracht persoonlijkheidskarakteristieken van de strever te relateren aan de sterkte van de reductietendens; zo zouden mensen die voorzien zijn van een hoge mate van 'individuele prominentie' (eigenlijk de klassieke leiderschapskwaliteiten) en een sterke machtsmotivatie de reductietendens sterker vertonen (stelling 12), evenals mensen met meer zelfvertrouwen en optimistische opvattingen over de eigen relevante bekwaamheden (stelling 13). Misschien staat stelling 10 (die inhoudt dat mensen in crisissituaties behoefte hebben aan krachtig leiderschap, d.w.z.: aan groter worden van de machtsafstand tussen zichzelf en de meer machtigen!) daarmee in verband: crisissituaties kunnen het zelfvertrouwen en het geloof in eigen capaciteiten ondermijnen.

In de overige vijf stellingen zie ik weinig verband. Zij houden in dat participatie in de besluitvorming door minder machtigen bij al bestaande grote machtsafstand juist leidt tot nog groter machtsafstand (stelling 8), dat reacties op meer machtigen meer gedetermineerd worden door de grootte van de machtsafstand dan door de rechtmatigheid of onrechtmatigheid van de meer machtige (stelling 9), dat aan mensen met macht meer zelfvertrouwen wordt toegeschreven (stelling 11), dat het zich voorstellen van een specifieke positie in een specifieke machtsstructuur al voldoende is om reductietendenties op te roepen (stelling 14), en tenslotte dat mensen de neiging hebben om vriendelijk gedrag van anderen over te nemen zonder dat dit direct voordeel biedt (stelling 15).

Hoofdstuk II handelt over de toegepaste onderzoeksmethoden. Een summiere en zeer onvolledige weergave van de belangrijkste operationalisaties der afhankelijke variabelen (m.n. de reductietendens) wordt gevolgd door een opsomming van de essenties der diverse experimentele situaties (aangeduid als 'modellen') en een drietal situaties waarin veldonderzoek werd verricht.

Hoewel onderzoeksresultaten veelal nauwelijks te evalueren zijn los van de experimentele situaties waarin ze werden verzameld, geeft Mulder er de voorkeur aan om in hoofdstuk III (31 bladzijden) met sneltreinvaart de evidentie voor elke stelling apart te presenteren. In het algemeen acht hij zijn theorie door de resultaten ondersteund.

In hoofdstuk IV tenslotte worden enkele concurrerende theorieën kort bespro-